

РОЗДІЛ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 338(477):504

Новак У. П.

Дацків С. З.

Національний лісотехнічний університет України

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»: ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

Висвітлено досвід вітчизняних підприємств стосовно реалізації концепції «зеленої» економіки, яка за умов сучасної української економіки та стану навколишнього природного середовища набуває дедалі вагомшого значення. Розкриті проблеми реалізації концепції «зеленої» економіки в Україні. Наведені ринкові механізми та економічні інструменти для переходу на засади «зеленої» економіки.

Ключові слова: «зелена» економіка, навколишнє природне середовище, природні ресурси.

Постановка проблеми. Останніми роками наслення планети зіткнулося з кліматичною, паливною, продовольчою, водною кризами, а також кризою фінансово-економічної системи. Незважаючи на те, що причини цих криз є різними, між ними існує фундаментальна схожість, яка полягає у нерациональному розподілі капіталу. Зокрема, більшість стратегій соціально-економічного розвитку, які реалізовувалися протягом останніх десятиліть, заохочували швидке накопичення фізичного, фінансового і людського капіталу за рахунок надмірного виснаження природних ресурсів. Існуюча модель розвитку негативно позначається на добробуті нинішніх поколінь і створює проблеми для майбутніх, зумовлює потребу переходу до «зеленої» економіки для забезпечення сталого розвитку у довгостроковому періоді.

Формування нової моделі соціально-економічного розвитку, в якій важливу роль відіграє концепція «зеленої» економіки, формує один з визначальних напрямків руху світової економіки, наслідком недостатньої уваги до якого буде відставання України від перспективних тенденцій сучасного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями теоретичних та практичних аспектів концепції «зеленої» економіки займалися, зокрема, такі вчені як Бистряков І.К., Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Кравців В.С., Реутов В.Є., Семенов В.С., Харічков С.К., Хлобистов Є.В. Серед міжнародних інституцій, що задіяні у процес розробки та впровадження концепції зеленої економіки можна виділити Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародну федерацію рухів органічного сільського господарства (IFOAM) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на очевидні досягнення у вивченні питань, пов'язаних з концепцією «зеленої» економіки, актуальним залишається дослідження проблем її реалізації в Україні.

Мета статті. Стаття має на меті висвітлення досвіду і проблем України стосовно реалізації концепції «зеленої» економіки, яка за умов сучасної української економіки та стану навколишнього природного середовища набуває дедалі вагомшого значення.

Виклад основного матеріалу. Концепція «зеленої» економіки наразі знаходиться у процесі роз-

робки та адаптації до відповідних умов економічного розвитку в міжнародному середовищі, через що термін «зелена економіка» не має однозначного визначення. ЮНЕП сформулювала найбільш широке та обґрунтоване визначення «зеленої економіки»: «Зеленою є така економіка, яка призводить до підвищення добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості при одночасному істотному зниженні ризиків для навколишнього середовища та дефіциту екологічних ресурсів». Водночас ЮНЕП підкреслює взаємозв'язок між поняттями «зеленої економіки» та сталого розвитку: «...концепція «зеленої економіки» не замінює собою концепцію сталого розвитку, проте зараз все більш поширене визнання того, що досягнення стійкості майже повністю залежить від створення правильної економіки» [1].

Можна виділити наступні важливі риси зеленої економіки: ефективне використання природних ресурсів, збереження і збільшення природного капіталу, зменшення забруднення; низькі вуглецеві викиди; запобігання втрати екосистемних послуг і біорізноманіття; зростання доходів і зайнятості населення.

Зарубіжні науковці [3] виділяють чимало ринкових механізмів та економічних інструментів для переходу на засади «зеленої» економіки, зокрема:

- 1) державні та приватні інвестиції у «зелене виробництво»;
- 2) обмін екологічними між країнами;
- 3) політика державних закупівель, яка стимулює виробництво екологічно чистої продукції;
- 4) цільова державна підтримка досліджень і розробок, пов'язаних зі створенням екологічно чистих технологій;
- 5) податково-бюджетні реформи – розробка та впровадження відповідних екологічних податків за принципом «забруднювач платить»;
- 6) запровадження субсидій на екологічно чисте виробництво та відповідне скасування на ресурсомісткі виробництва;
- 7) усунення торгових бар'єрів для екологічно чистої продукції.

Про потребу переходу України на засади «зеленої» економіки свідчать такі дані: сьогодні Україна займає 87 місце серед країн світу за індексом якості навколишнього середовища. На території країни знаходиться 1,2 млн. тонн відходів, із яких

близько 75% належить до 3 класу небезпеки. За рівнем раціонального використання водних ресурсів Україна знаходиться на 95 місці серед 122 країн світу, відповідно до звіту ЮНЕСКО. Рівень техногенного навантаження в цілому по країні в 4-5 разів перевищує аналогічні показники інших країн [2].

Крім цього, Україна посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання природних благ на одиницю ВВП. Так, на одиницю ВВП витрачається майже тонна природних ресурсів, тоді як у США – 3 кг. Загальне енергоспоживання на одиницю ВВП в Україні в 1,8 раз більше, ніж у Росії, у 3,5 раз більше, ніж в Польщі, у 8,3 раз вище, ніж у країнах Європи; за останні 20 років енергоємність одиниці ВВП України збільшилась майже вдвічі [4].

Українські промислові підприємства зацікавлені в реалізації актуальної на даний час концепції «зеленої» економіки і здійснюють заходи щодо зниження викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище, лідируючи на цьому напрямі серед інших країн пострадянського простору. Так, третій за масштабами виробник металопродукції в Україні ВАТ «Запоріжсталь» успішно впроваджує екологічні програми, внаслідок чого за останні 10 років викиди пилу в атмосферу знизилися на 41%, скиди стічних вод – на 30%, на підприємстві підвищили повторне використання технічної води на 86%. Ще одним прикладом екологізації виробництва в Україні є львівське підприємство ВАТ «Іскра», яке спеціалізується на виготовленні лампових колб та скляної ізоляційної маси. На сьогодні проходить реконструкція однієї з печей, що дозволить скоротити використання природного газу на 890 тис. м³ в рік. За попередніми висновками, використання електрики для нагрівання дозволить скоротити викиди двоокису вуглецю на 452 тонни в рік [5].

Приєдналися до «озеленення» української економіки і комерційні банки. Зокрема, ПроКредит-Банк та Укресімбанк впровадили систему заходів охорони навколишнього середовища, яка передбачає постійну оцінку відповідності кредитного портфеля екологічним критеріям, всебічний аналіз усіх видів економічної діяльності, що можуть становити потенційну загрозу для навколишнього середовища, а також відмову в розгляді заявок на отримання кредиту тим підприємствам, які займаються екологічнонебезпечними видами діяльності. У 2011 році «Ерсте Банк» та Міжнародна Фінансова Корпорація (IFC), член Групи Світового Банку, оголосили про початок спільної програми, метою якої є створення в Україні експертизи для фінансування енергоефективних проектів. У рамках цієї ініціативи IFC надаватиме консультативну експертизу, а «Ерсте Банк» – кошти для фінансування українських підприємств, які впроваджують енергоефективні технології.

Нещодавно Україна зробила великий крок вперед у напрямку «озеленення» власного розвитку. Так, Верховною Радою України у 2010 році прийнято Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року», стратегічною метою якої є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища шляхом поетапного досягнення цілей національної екологічної політики як інтегрованого чинника сталого розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення та впровадження екологічно збалансованої систе-

ми природокористування. Головним механізмом реалізації стратегії є Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки, який був прийнятий у 2011 році, що є важливою передумовою отримання бюджетної підтримки Європейського Союзу природоохоронного сектору та закладає основні принципи «зеленої» економіки у державну екологічну політику України.

На наш погляд, до проблем реалізації концепції «зеленої» економіки в Україні слід віднести:

- суперечливість інструментів державної екологічної та економічної політики;
- недостатній облік використання природних ресурсів у системі національних рахунків і фінансової звітності підприємств;
- занижені ціни на енергетичні ресурси;
- низький рівень духовності та екологічного виховання населення;
- нерозвинений ринок для екологічно чистої продукції;
- високий рівень корумпованості державних урядовців.

Не можна не погодитися з вітчизняними дослідниками [5], що сьогодні Україна разом з усім світом переживає екологічну кризу, що стало наслідком надзвичайно високого рівня концентрації промислових і сільськогосподарських комплексів, екологічно необґрунтованої політики урядових структур, а також найбільшої у світі техногенної аварії на Чорнобильській АЕС. Трансформація на засадах концепції «зеленої» економіки дозволить вийти з економічної кризи і підвищити конкурентоспроможність української економіки, а також істотно вплине на ринок праці: буде створено значну кількість нових робочих місць, а частина існуючих робочих місць трансформуватиметься.

Як вірно зазначають вітчизняні фахівці [6], ключовим завданням на шляху до «зеленої» економіки є реалізація державою інвестиційних програм у таких галузях економіки, як енергетика, транспорт, будівництво, які є основними споживачами енергії та забруднювачами навколишнього природного середовища. Капіталовкладення повинні бути спрямовані, насамперед, на підтримку новітніх технологій та інновацій у сфері енергозбереження та енергоефективності, утилізації та вторинного використання природних ресурсів. Зокрема, реформування енергетичної галузі залишається однією із найскладніших завдань нашої держави. Застарілі технології та оснащення галузі є основною причиною її низької ефективності та створюють навантаження на навколишнє природне середовище. Тому інвестиції у цю галузь постає одним із найдієвіших інструментів у процесі побудови «зеленої економіки».

Для переходу до «зеленої» економіки України потрібний довгий період трансформації і модернізації економіки, структурно-технологічних змін, формування нової економічної моделі. З огляду на це, важливим державним завданням є підвищення ефективності використання природних ресурсів. Для цього потрібно підвищити дієвість державного регулювання природокористування у сфері видобування і використання природних ресурсів, зокрема за допомогою економічних і правових інструментів (податків, тарифної політики, штрафів тощо). Важливу роль може відіграти заострення конкурентної боротьби між підприємствами-виробниками, що може вплинути на запровадження природозберігаючих, ресурсощадних та безвідходних технологій, що призведе до підвищення

енергоефективності та зниження природоємності продукції.

Висновки і пропозиції. Втілення моделі «зеленої» економіки передбачає зростання ролі держави і міждержавних органів в економічному регулюванні, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових екологічних стандартів та технологій більш чистого виробництва, екологізації всіх галузей вітчизняної економіки.

В умовах ресурсної та енергетичної залежності України, яка здебільшого базується на використанні екологічно шкідливих технологій на застарілих енергонеефективних підприємствах, саме поступова заміна індустріальної природо експлуатуючої економіки на засади нової «зеленої» як стратегічний пріоритет розвитку дасть змогу забезпечити національну екологічну безпеку держави у найближчі десятиріччя.

Список літератури:

1. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unep.org/greeneconomy>.
2. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. – Одеса-Саки : ІПРЕЕД НАН України: ПП «Підприємство «Фенікс», 2011. – 348 с.
3. Захарова Т. В. «Зеленая» экономика как новый курс развития: глобальный и региональный аспекты / Т. В. Захарова // Электронный журнал «Местное устойчивое развитие» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/ec/16/image/16-028.pdf>.
4. Зелена економіка (Стаття № 2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dae.org.ua/ua/our-topics/greeneconomy/49--2.html>.
5. «Зелена» економіка та профспілки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/greeneconomy.pdf>.
6. Яценко Л. Напрямки державної політики щодо екологізації національної економіки : [Аналітична записка] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/807/>.

Новак У. П.

Дацків С. З.

Национальный лесотехнический университет Украины

РЕАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ «ЗЕЛеноЙ ЭКОНОМИКИ»: ОПЫТ И ПРОБЛЕМЫ УКРАИНЫ

Резюме

Освещен опыт отечественных предприятий по реализации концепции «зеленой» экономики, что в условиях современной украинской экономики и состояния окружающей среды приобретает все более весомое значение. Раскрыты проблемы реализации концепции «зеленой» экономики в Украине. Приведены рыночные механизмы и экономические инструменты для перехода на принципы «зеленой» экономики.

Ключевые слова: «зеленая» экономика, окружающая среда, природные ресурсы.

Novak U. P.

Datskiv S. Z.

National Forestry University of Ukraine

THE IMPLEMENTING THE CONCEPT OF «GREEN ECONOMY»: EXPERIENCE AND PROBLEMS OF UKRAINE

Summary

The experience of domestic enterprises on the implementation of the concept of «green» economy is shown. «Green» economy in terms of modern Ukrainian economy and the state of the environment becoming more significant meaning. The problems of implementing the concept of «green» economy in Ukraine are disclosed. The market mechanisms and economic instruments to advance to the principles of «green» economy are exposed.

Key words: «green» economy, the environment, natural resources.